

Pražák, Richard

Žánrová typologie uherských latinských legend

In: *Genologické studie. I..* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1991, pp. 99-107

ISBN 8021001240

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132249>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

II. PROZAICKÉ ŽÁNROVÉ SYSTÉMY

1. Typologie prozaických forem

ŽÁNROVÁ TYPOLOGIE UHERSKÝCH LATINSKÝCH LEGEND

Richard Pražák (Brno)

Žánrová typologie latinských legend o nejstarších uherských světcích 11. století ukazuje, jak výrazně se na jejich konečné tvářnosti podepsaly kromě proměn literární tradice a stylu i širší kulturně historické faktory a doba jejich vzniku.

Staré literární souvislosti vykazuje nejstarší uherská latinská legenda, *Legenda sanctorum Zoerardi et Benedicti*, o slovenských světcích Svoradovi a Benediktovi od pětikostelského biskupa Maura z roku 1064, která jeví výrazné spojitosti se starší evropskou feudální kulturou, navazující na antické dědictví v oblasti italské i franské a na jeho rozvinutí karolínskou i otonskou renesancí. Působil na ni již raně středověký kult Jeronýmův, který se silně uplatnil také v karolínské renesanci a pro literární tvorbu znamenal nový impuls opět v renesanci otonské, která uvolnila cestu snahám poznamenávajícím rozkvet poustevnických tendencí 11. století, jak to spatřujeme v řadě významných legend soudobé středověké literatury, počínaje *Životem pěti bratří Bruna Querfurtského* z roku 1008 a konče *životem svatého Romualda od Petra Damianiho* z roku 1042. K těmto velkým dílům se čestně přiřazují i legendy o známých středověkých poustevnicích, ať už jde o legendu o sv. Ivanovi, údajném příslušníku rodu arpádovského, legendu o sv. Güntheru-Vintřkovi, poustevníku Šumavy, anebo legendu o zoborských mniších Svoradovi a Benediktovi.¹

Z hlediska žánrovetypologického tvoří legenda o Svoradovi a Benediktovi přechod od legendistického útvaru *acta et miracula* k hagiografické básni.² Její autor, pětikostelský biskup Maur, v ní vychází z autopsie, ze svědectví Svoradova učedníka a druha Benedikta i Svoradova představeného opata Filipa z benedyktýnského kláštera sv. Hypolita na Zoboru a tento základní materiál přetváří zčásti už v duchu rýmované prózy, která je jednou z charakteristických forem literární tvorby evropského středověku od poloviny 10. století až do století dvanáctého. Z hlediska literárního stylu je pro legendu příznačná spojitost rýmovaných částí legendy s raně středověkou hymnickou poezií. Legenda o Svoradovi a Benediktovi spojuje autentickou legendní zprávu o životě obou světců s hymnickými písněmi ambroziánskými i s historickou baladou, rozvinutou v bohatých folklórních prvcích legendy, a tvoří tak i zárodečný typ tzv. legendy-balady, epicko-

-lyrického útvaru na pomezí literatury a folklóru.³

Ideový základ legendy o Svoradovi a Benediktovi poskytuje italský reformní směr kamaldulský, založený opatem Romualdem poblíž Ravenny koncem 10. století a zdůrazňující v rámci benediktýnství poustevnickou askézi i návaznost na misijní politiku otoské renesance. Nepřímým důkazem kamaldulství Svoradova a Benediktova je i motivní obraz druhého pásu jižní stěny chrámu z cyklu nástěnných maleb v kostele sv. Jifií v Kostoľanech pod Trábeom v nitranském okrese, které pocházejí zřejmě z poloviny 11. století.⁴ V těchto malbách jde o projev předrománského kresebného slohu, který se vyvinul nezávisle na hlavních školách karolínské dvorské malby částečně pod byzanským vlivem a přežíval v okrajových oblastech do 10. - 11. století. Z hlediska maronitských prvků legendy o Svoradovi a Benediktovi je tu zajímavá kompozice tří mágů pozorujících hvězdu. Kompozice je syrského původu, neboť syrsko-palestinští maronisté slavili kromě Kristova narození a Tří králů jako třetí významný vánoční svátek tzv. Den objevení hvězdy.⁵ Při zkoumání uměleckohistorických souvislostí legendy o Svoradovi a Benediktovi bude nutno přihlížet i k lombardskému slohu, který umístil do popředí martyrologickou stránku v životě světců a vznikl v severní Itálii právě na pfelomu století 10. a 11., kdy sílí styky této oblasti s nově christianizovanými zeměmi středoevropskými, zejména s Uhrami. Je otázka, zda právě odtud nepřijímá autor legendy biskup Maur, který byl ve styku s biskupem Gellértem a snad i s jinými osobnostmi pocházejícími z italského severu, ono plastické až malířsky pojaté líčení askéze a sebetřznění Svoradova, připomínající silně právě martyrologické scény nástěnných maleb lombardských, jak je vidíme např. v Martyrologii sv. Vincence v lombardském kostele S. Vinzenze v Gallianu z roku 1007. Také lombardský sloh jeví nepopíratelné souvislosti s karolínskou epochou.⁶

Skutečnost, že se v souvěkých Uhrách legenda o Svoradovi a Benediktovi vázala výrazně k údělnému knížectví nitranskému a že stojí na počátku hagiografické tradice arpádovských Uher možno vykládat jako návaznost na velkomoravskou tradici, jejímž dědicem bylo Nitransko a která představuje nejstarší tehdy ještě živou christianizační tradici na území raně feudálního uherského státu. Svorad, spojený s klášterem sv. Hypolita na Zoboru, je i dědicem původní zoborské tradice, která spojovala Svatopluka s poustevníkem, žijícím na této hoře ještě v období velkomoravském, a také český poustevník 10. století sv. Ivan měl být údajně příslušníkem arpádovského rodu, což se zřejmě předpokládalo i u Svorada, jehož pozdější slezská tradice 15. století spojuje původem s polskými Piastovci. Sama legenda o Svoradovi a Benediktovi uvádí Svoradův původ "ex rusticitate" a "de terra Poloniensium", což bývalo důvodem k uznávání polské etnicity Svoradovy, dnes nahrazované etnicitou slovenskou, neboť jeho příchod "ze země Poláků" je vysvětlován jako příchod z polského záboru slovenských oblastí Uher za Boleslava Chrabrého.⁷ To by vzhledem k údají štěpánské legendy maior, která příchod Svoradův z polského území do Uher spojuje s misí Anastázie-Astrika z počátku 11. století, mohlo v případě uznání českého původu Anastázie-Astrika a jeho ztotožnění s někdejším břevnovským opatem Anastáziem znamenati Svoradův původ český, přihlédneme-li k starobylým českým názvům Sverad, Sveraz, Zderad, Zderaz atd.⁸

Oproti folklórně bohaté legendě o Svoradovi a Benediktovi - mladší, štěpánské legendy z let 1077-1116, které tvoří ucelený cyklus legend o zakladateli christianizovaného raně feudálního uherského státu králi Štěpánovi, váží se výrazněji na církevní tradici. Kdežto Legenda maior sancti Stephani regis, sepsaná v letech

1077-1083 před svatořečením Štěpánovým z iniciativy uherského krále Ladislava patrně autorem českého původu, náleží z hlediska žánrově-typologického k staršímu typu královských legend, uslavujících panovníka asketických mnišských zásad a mravů, což je příznačné zejména pro 10. století, *Legenda minor sancti Stephani regis*, která vznikla patrně krátce po roce 1109 v okolí uherského krále Kolomana, je již typem legendy o světci-bojovníkovi, přemožiteli pohanů a nepřátel církve, jehož aktuálnost vzrostla od poloviny 11. století v souvislosti s nadcházejícím bojem o investituru. Přechodný typ mezi těmito dvěma typy královských legend představuje *Legenda sancti Stephani regis ab Hartvico episcopo conscripta* z let 1112-1116, zvaná krátce *legenda Hartvíkova*.⁹ Kdežto první dvě legendy vznikly patrně v benediktýnském prostředí a podpirají papežskou orientaci uherských králů - stejně jako *legenda* o svatém Imrichovi, k jejímž bezprostředním pramenům patří i benediktýnské řádové regule s požadavkem celibátu, které byly kolem roku 1090 součástí knihovny panonhalského benediktýnského opatství - *legenda Hartvíkova* se úžeji váže k uherskému královskému dvoru a obráží i určité kolísání mezi papežstvím a císařstvím.

Srovnáme-li uherské štěpánské legendy např. s legendami václavskými, vidíme, že václavské legendy 10. století patří k prvnímu typu královských legend, jaký představuje štěpánská *legenda maior*, s výjimkou legendy *Kristiánovy*, v níž se ve známé koufímské scéně setkáváme již se zárodkem druhého typu královských legend, rozšířeného až v dobách bojů o investituru.¹⁰

Po stránce literární představují štěpánské legendy již vyspělejší typ rýmované prózy v uherském písemnictví než *legenda* o Svoradovi a Benediktovi. *Legenda minor* svědčí již o utváření specifického literárního povědomí v Uhrách. Její autor tu navazuje na své předchůdce, zvláště na autora *legenda maior*, a čerpá hodnověrné zprávy i z ústního podání, třebaže k nim stejně jako náš Kosmas zaujímá již kritičtější vztah než téměř o půl století dříve biskup Maur v *legendě* o Svoradovi a Benediktovi. Tvůrce větší štěpánské *legenda* naopak lidovou ústní tradici zcela pomíjí a shoduje se v tom v podstatě s Hartvíkem, který se při líčení zázraků po smrti Štěpánové opírá spíše o církevní než o lidovou tradici. Také Hartvík - podobně jako autor *legenda minor* - přináší již úsilí o další prohloubení literární práce. Klade důraz na historická fakta a jejich specifické podání v duchu Priscianovy *narratio historica* a snaží se, aby jeho dílo obstálo i v nárocích na středověkou učenost; v tomto smyslu usiluje nejen o *narratio historica*, nýbrž také o *narratio docta*, které se později stává již atributem raně humanistických snah. Jak *legenda Hartvíkova*, tak i *legenda minor* představují z žánrově typologického hlediska již vyspělejší legendní útvar, fabulačně bohatší než *legenda maior* a jsou dokladem dalšího vývinu uherské literatury sledovaného období.¹¹

Doplňek štěpánských legend tvoří *Legenda sancti Emerici ducis* z let 1109-1112,¹² která rozvádí jednu z jejich epizod o svatém životě Štěpánova syna, následníka trůnu Imricha v samostatnou legendu.

Imrich byl sice ženat, zemřel však ve věku pouhých 24 let bezdětný v roce 1031. V systému nejstarších uherských legend představuje světce ctitele celibátu, jehož prosazení církevními kruhy bylo počátkem 12. století v Uhrách velmi aktuální. Tyto celibátní legen-

dy tvoří další významné legendní typy, které se volně přimykají k cyklu raně středověkých královských legend. U nás je nacházíme v legendách václavských, na Rusi v legendě o tzv. uherském Mojžišovi, jež vznikla ve spojitosti s památkami cyklu borisoglebovského. Tato legenda vznikla až ve 20. letech 13. století a vypráví o životě Uhra Mojžiše, který se jako jediný zachránil z doprovodu knížete Borise po jeho zavraždění v roce 1015, stal se stoupencem celibátu a vstoupil do kyjevsko-pečerské lávry, kde žil svatým, odříkavým životem. Již v nejstarší památce borisoglebovského cyklu, v anonymním "Vyprávění o sv. mučednících Borisu a Glebovi a o jejich pochvalu" z konce 11. století vyskytuje se Uher Georgij, oblíbený služebník Borisův, který však byl podle této skladby zabit spolu s Borisem. Je zajímavé, že se nositelem celibátní tradice na Rusi stal Uher Mojžiš, (původně zřejmě Georgij). Nechybíme, uvedeme-li tuto tradici do souvislosti s legendou imrichovskou, která měla kromě Uher největší ohlas v Polsku, odkud se mohla rozšířit i na Rus.¹³

Legenda sancti Ladislai regis, jež vznikla kolem roku 1210 ve Velkém Varadíně (dnes Oradea), v místě Ladislavovy kanonizace r. 1192, byla napsána nepochybně z popudu uherského krále Bély III., který se seznámil s Ladislavovým kultem na dvoře byzantského císaře Manuela Komnenose, vnuka Ladislavova. To vysvětluje např. i okolnost, že některé motivy ladislavské legendy připomínají legendy o byzantských světcích-bojovnících, např. kult sv. Dimitrije-Demetria, patrona soluňského, přeneseny od roku 1185 do bulharského Tarnova, s nímž se už v 2. polovině 11. století setkáváme v uherských evangelistách.

Ladislav I., který vládl v Uhrách v letech 1077-1095, měl po své polské matce v žilách i českou krev, neboť jeho tchán Měško II. byl vnukem české kněžny Odubravky, manželky Měška I. Příznivcem Ladislavovým byl i český kníže Břetislav I., který se zasloužil o posílení ostřihomského kultu Vojtěchova. Ladislav I. byl druhým svatým králem uherským po Štěpánovi a stal se postupně symbolem uherského patrona - rytířského krále; jeho kult dosáhl vrcholu ve 14. století.

Zajímavé je i pronikání lidové tradice a její využívání církevními kruhy do legendistické tradice ladislavské, jak to ukazuje např. Vídeňská obrázková kronika ze 14. století známou ilustrací, na níž se bratřem Ladislavovi a Gejzovi zjevuje poblíže Vácu jelen s rozžatými svícemi na hlavě a ukazuje jim tak místo, kde mají založit chrám. Tento motiv se pak často objevuje i v církevních nástěnných malbách, např. na obraze Jánose Aquily ve Veleměru z konce 14. století. Tento záračný jelen, který zde symbolizuje christiánizační úsilí, pochází ještě z maďarské pohanské tradice o příchodu Maďarů do Meotisu, kam je zavedl jelen ze Skythie. Mnoho motivů lidového podání i církevní tradice ladislavské máme zachyceno ve čtyřadvaceti výjevech ladislavské legendy v tzv. Anjouovském legendariu, které vzniklo v letech 1351-1372, a odkud pronikla řada motivů i do soudobé výtvarné tradice ladislavské, jak ji dokládá např. řada kostelních nástěnných maleb na Slovensku i v Sedmíhradsku. V Anjouovském legendariu nás zaujme zejména sedmáctý výjev, líčící smíření a políbení krále Ladislava s českým králem, zřejmě Vratislavem II., jehož manželkou byla dcera uherského krále Ondřeje I. Adleyta.

Desátý výjev o boji Ladislavově s Kumány u Cserhalomu se pak zcela shoduje se zobrazením kostelíka v Žehčé z 2. poloviny 14. století. Jiné výjevy této ilustrované legendy nápadně připomínají psanou legendu z počátku 13. století, např. výjev čtvrtý o jelenech a skotu, kteří se objevili v pustině na Ladislavovu modlitbu a zachránili uherské vojsko před hladem. To dosvědčuje životnost ladislavské legendy ještě i ve vrcholném období Ladislavova kultu ve 14. století. Pokud jde o úlohu Ladislavovu v bojích proti Kumánům jako ústřední motiv ladislavské výtvarné tradice 14. století, který se vyvinul po tatarském vpádu do Uher v polovině 13. století, po němž se stal Ladislav symbolem boje proti východním nájezdníkům, lze tu poukázat také na pravoslavnou verzi ladislavské legendy, kterou sepsal na Rusi kolem roku 1442 srbský mnich Pachomij v tzv. Chronografu a v ní vychází z balkánské tradice, o pravoslaví starých Madarů a kontaminuje Ladislava s Bélou IV.¹⁴

Latinská legenda uherská o svatém králi Ladislavovi z počátku 13. století, dochovaná v několika opisech ze 14. a 15. století, se obsahově hlásí sice k uherským královským legendám 11. a 12. století, po stránce literární představuje však již vyspělejší typ, ukazující na práh kultury rozvinutého feudalismu, a svými historickými i kulturně historickými souvislostmi zasahuje rozsáhlejší oblast střední, jihovýchodní i východní Evropy. Zaujímá v kulturní christianizované tradici rozvinutého feudalismu v této části Evropy velmi čestné místo, zejména ve 14. a 15. století, v období nástupu středoevropské humanistické kultury, jejíž předstupeň tvoří zvláště výtvarná anjouovská tradice ladislavská 14. století. Ta vytváří i mnohé jevy předchozí literární tradice ladislavské v Uhrách a připravuje i její proniknutí do sousedství Uher a Sedmihradska, zvláště na pravoslavnou Rus.¹⁵

Pro nedostatek času zde již nelze blíže osvětlit složitý problém gellértských legend, z nichž starší legenda minor, která vznikla kolem roku 1100, se hlásí rovněž k okruhu uherských církevních benedyktýnských skladeb a svým racionalistickým pojetím, nepřejícím zázrakům, má bližší k menší štěpánské legendě, kdežto mladší legenda maior, i když obsahuje jádro nedochované gellértské legendy z 11. století, se ustálila v konečné podobě se všemi pozdějšími interpolacemi až ve 14. století a literárně má již ráz rané humanistické beletristické skladby.¹⁶

Celkově lze říci k zánrově typologickému zařazení latinských legend o nejstarších uherských světcích 11. století, že se s výjimkou větší i menší gellértské legendy a legendy o Svoradovi a Benediktovi přimykají k rané středověké tradici královských legend, vymezených typem asketického mnišského panovníka svatého života, který uvedly v život mnišské reformní církevní směry 10. století, a typem panovníka světce-bojovníka, který v podstatě rozšířila a stabilizovala až doba bojů o investituru. První typ představuje výhradně větší štěpánská legenda, druhý typ menší štěpánská legenda, sym-

biozu obou legenda Hartvíkova a legenda ladislavská, ovšem na různém stupni literárního vývoje. Literární zpracování ladislavské legendy je stylisticky náročnější a jazykově vybroušenější než u legend štěpánských. Autor ladislavské legendy disponuje právnickým vzděláním a svým stylem připomíná na mnoha místech uherského kronikáře Anonyma. Celibátní modifikaci královských legend, aktuální v Uhrách zejména na počátku 12. století, tvoří legenda ierichovská.

Všechny tyto skladby lze označit za legendy v pravém slova smyslu, plně zakotvené ve středověké hagiografické tradici. Oproti tomu legenda o Svoradovi a Benediktovi tvoří ještě zárodeční legendní typ: je spojnici legendního typu *acta et miracula* s hagiografickou básní. Nejvyspělejší typ legendní tvorby zastupuje větší legenda gellértská, která je již příkladem plnokrevní středověké epické skladby legendárního rázu, vycházející z cyklu *Legenda aurea* a nesoucí na sobě známky raně humanistické tvorby, kterou v Uhrách udomácnilo anjouovské období. Žánrová typologie uherských latinských legend o nejstarších uherských světcích 11. století ukazuje tak ve zkratce vývin tohoto žánru v Uhrách od základního prozaického útvaru *acta et miracula* až k náročné legendistické skladbě raně humanistického rázu, spjaté s legendním cyklem *Legenda aurea*.

Poznámky

- 1 Rozsáhlou literaturu o legendě o Svoradovi a Benediktovi vypočítávám ve studii Nejstarší uherská legenda *Legenda sanctorum Zoerardi et Benedicti* v širších historických a kulturních souvislostech své doby, in: SPFFBU, C 28. Brno 1981, s. 207-224. Nověji ji lze doplnit i o tyto tituly: Pražák, R.: A legenda sanctorum Zoerardi et Benedicti történelmi és kulturális összefüggései, *Irodalomtörténeti Közlemények* 84. 1980. é. 4. s. 399-408; Érszegi, G.: Árpádkori legendák és intelmek (Legendy a naučení doby arpádovské), Budapest 1983, s. 13-15 (maďarský překlad legendy); Minárik, J.: Z klenotnice staršieho slovenského písomníctva I, *Stredovek*, Bratislava 1984, s. 64-68 (slovenský překlad legendy).
- 2 Polský badatel Kapiszewski, H.: Cztery źródła do żywota św. Świrada, *Nasza Przeszłość* 19. 1964, s. 9. vymezil její žánr názvem *passio*. Jiný Polák Milik, J. I.: Świety Świrad, Roma 1966, s. 25 n., nalezl pro tento žánr již výstižnější název *acta et miracula*, označující dílo pololiterární kompozice, kde prostá biografická data jsou obohacena o zázraky po světcově smrti. Oba pomíjejí však při žánrovém vymezení legendy její spojitosti s raně středověkou hymnickou poezií.
- 3 Srov. Kríza, I.: A legendaballada, Budapest 1982, která však neprávem nachází první doklad pro legendu-baladu až v 12. stol.
- 4 Viz. Krása, J.: Nástěnné malby v kostele sv. Jiří v Kostořanech pod Trábečom, *Monumentorum tutela - Ochrana pamiatok* 2, Bratislava 1968, s. 117-118.
- 5 Srov. Dvořáčková V. - Krása J. - Stejskal K.: Středověká nástěnná malba na Slovensku, Praha-Bratislava 1978, s. 105.
- 6 Viz Bologna, F.: Die Anfänge der italienischen Malerei, *Oresden* 1964, s. 273-274.
- 7 Srov. Kútnik, J.: O povode pustovníka Svorada (K počiatkom kulturných dejín Liptova), *Nové obzory* 11, Košice 1968, s. 5-122.
- 8 K této problematice srov. Pražák, R.: Nejstarší uherská legenda ..., s. 212-213, a tam uvedenou literaturu.
- 9 Nejnovější srov. Pražák, R.: The Legends of King Stephen, *Hungarian Studies* 1, 1985, č. 2, s. 163-177, a tam uvedenou literaturu.
- 10 K václavským legendám srov. zejména edici Chaloupecký, V.: Na úsvitu křesťanství, Praha 1942; Bláhová, E. a Konzal, V.: Staroslověnské legendy českého původu, Praha 1976, a Ludvíkovský, J.: Kristiánova legenda, Praha 1978.
- 11 Literární a stylistický rozbor štěpánských legend podal nejlépe Horváth, J. ml.: Árpád-kori latinnyelvű irodalmunk stílusproblémái (Stylistické problémy naší latinské literatury doby arpádovské), Budapest 1954. Z české literatury srov. Holinka, R.: Vita S. Stephani regis, *Sborník Matice slovenskej*, 1938-1939, Martin 1940, s. 182-202. Pražák, R.: Štěpánské legendy, K literárnímu profilu nejstarších uherských legend z 2. poloviny

11. a počátku 12. století, SPFFOU, D 28, 1901, s. 99-111.
- 12 Z literatury srov. zejména Szent Imre Emlékkönyv (Pamětní kniha sv. Imricha), Budapest 1930; Madzsar, J.: Szent Imre herceg legendája (Legenda knižete sv. Imricha). Századok 65, 1931, s. 35-61; Fóth(ová), S.: Magyar és lengyel Imre legendák (Maďarské a polské legendy o Imrichovi), Szeged 1962.
- 13 Viz text vyprávění o sv. mučednicích Borisi a Glebovi, Staroslověnské legendy českého původu, Praha 1976, s. 368-369. Srov. též Iglói, E.: Magyar Mózes legendája (Legenda o maďarském Mojžíšovi), Filológiai Közlöny 8, 1962, č. 1, s. 1-16.
- 14 Srov. k tomu Perényi, J.: Legenda o svjatom Ladislavu v Rossii, Studia slavica, tomus 1, fasciculus 1-3. Budapest 1955, s. 227-244, a A Szent László-legenda Oroszországban (Legenda o svatém Ladislavu v Rusku), Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, Scripta historica, tomus 1, Budapest 1957, s. 172-185.
- 15 Z novější literatury k ladislavské legendě srov. zejména edici László király emlékezete (Památka krále Ladislava), Budapest 1977; soubor studií Athleta patriae, Hungarica sacra 1, Budapest 1980; edici Levárdy, F.: Magyar Anjou-legendarium, Budapest 1976; studii Klaniczay, T.: Magyar Anjou-legendarium, in: Hagymányok ébresztése, Budapest 1976. Nejnověji Pražák, R.: Legendistická tradice ladislavská v středověkých Uhrách a její české i východoslovanské souvislosti, in: Současný stav a úkoly československé hungaristiky (Materiály I. československého hungaristického sympozia), Brno 1985, s. 225-233.
- 16 Odbornou literaturu k složité problematice gellértských legend uvádí a stručně rozebírá Pražák, R.: K dataci a typologickému zařazení legend o nejstarších uherských světcích 11. století, in: Slovenský ľud po rozpade Veľkomoravskej ríše, Historické štúdie XXVII, 2, Bratislava 1984, s. 93-106 (zvláště viz poznámky 14-22). Nověji přináší některá nová hlediska k jejich posouzení Mezey, L.: Deák-ság és Európa (Latinská kultura a Evropa), Budapest 1979, s. 100-122 aj.

ТИПОЛОГИЯ ЛАНРОВ ДРЕВНИХ ВЕНГЕРСКИХ ЛЕГЕНД

Рихард Пражак

Латинские легенды о венгерских святых 11 века относятся к наиболее ценным произведениям древней латинской письменности в Венгрии. Они сохранились лишь в более поздних рукописях и это обстоятельство затрудняет их правильное датирование. Большой частью это легенды второй половины 11 века и начала 12 века, только легенда о короле святом Ладиславе и большая легенда о святом Герхарде относятся к более позднему периоду и представляют собой произведения принципиально нового характера.

За исключением большой легенды о святом Герхарде и легенды о Свораде и Бенедикте, эти легенды относятся к раннесредневековым, так наз. королевским легендам. Большая стефанская легенда относится к более древнему типу королевских легенд, идеалом которых является набожный, аскетический, живущий как монах монарх. Меньшая стефанская легенда, в духе церковного реформаторского движения 10-11 вв., представляет новое понимание властелина как воина и святого, в духе времени борьбы за инвеституру. Стефанская легенда Хартвига и легенда о святом короле Ладиславе представляют переходный тип между двумя упоминавшимися выше легендами, естественно, на различных ступенях литературного и исторического развития.

Упомянутые произведения можно считать действительными легендами; в противоположность этому легенда о Свораде и Бенедикте представляет аналогичный тип, который соединяет *acta et miracula* с анэпиграфическими стихотворениями. Более высокую ступень литературного творчества в Венгрии представляет большая легенда о святом Герхарде. Она опирается на литературную форму легенд в произведении "Legenda aurea" автора Jakub de Voragine и выражает уже раннегуманистические тенденции периода венгерских королей из рода Анжу.